

هویت شیعی معارف اسلامی و تشخیص فکری تشیع؛ مرهون امام صادق(ع)

بسیاری از اختصاصات عقیدتی شیعه در روایات منسوب به امام صادق(ع) طرح شده، به همین دلیل شیعه وامدار و مرهون تلاش‌های علمی امام صادق(ع) است که از سویی هویتی شیعی به معارف اسلامی و از سوی دیگر به مکتب فکری شیعه تشخیص داده‌اند.

امام جعفر صادق(ع)؛ معلم مذاهب اسلامی

عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب تأکید کرد:

هویت شیعی معارف اسلامی و تشخیص فکری تشیع؛ مرهون امام صادق(ع)

بسیاری از اختصاصات عقیدتی شیعه در روایات منسوب به امام صادق(ع) طرح شده، به همین دلیل شیعه وامدار و مرهون تلاش‌های علمی امام صادق(ع) است که از سویی هویتی شیعی به معارف اسلامی و از سوی دیگر به مکتب فکری شیعه تشخیص داده‌اند.

محمد جاودان، عضو هیئت علمی گروه شیعه‌شناسی دانشگاه ادیان و مذاهب، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با اشاره به این که جهت‌گیری به سمت حرکت علمی در تشیع از زمان امام سجاد(ع) شکل گرفت، بیان کرد: مسیر این حرکت علمی از دوران امام سجاد(ع) ترسیم شد و پس از ایشان امام باقر(ع) با توسعه این حرکت گام‌های مهمی را در این مسیر برداشتند. اما این امام صادق(ع) بود که کار اصلی را انجام داد و به يك معنا کار را به اتمام رساند.

جاودان اظهار کرد: امام صادق(ع) فرصت یافت تا به تبیین معارف اسلام با نگاه اهل بیت(ع) بپردازد. ایشان با ورود به مسائل متعدد فقهی، تفسیری و کلامی و با بیان آیات و روایت و به کارگیری روش‌های استنباط به اصطلاح فقهی خاص اهل بیت(ع)، که در این زمینه تشیع اثنی‌عشری خود را میراث‌دار و دنباله‌رو امام صادق(ع) می‌داند، این حرکت علمی را در ابعاد مختلف به پیش بردند و به نتیجه رساندند و از همین رو این مذهب به نام شیعه جعفری خوانده می‌شود.

وی با اشاره به مبحث امامت و با بیان این که سنگ بنای ساختمان عقیدتی و کلامی شیعه امامت است، عنوان کرد: امام صادق(ع) هم خود را مصروف تبیین مسأله امامت در ابعاد مختلف آن کرد. تشریح اوصاف ضروری امام، چگونگی تعیین امام، تبیین وظایف و رسالت‌های امام در جامعه و نقش و جایگاه وی پس از پیامبر(ص)، تأکید بر شناخت خط صحیح امامت و برشمردن شواهد برای شناخت این خط و توضیح این مطلب که امام که امام علم خود را از کجا و چگونه به دست می‌آورد، از مواردی هستند که امام صادق(ع)، علاوه بر سایر معارف اسلامی در حوزه عقاید از مباحث توحید و اوصاف خداوند گرفته تا مباحث مربوط به نبوت و معاد، به بیان و تبیین آن‌ها پرداختند و به روشنی و با عمق لازم آن‌ها را مورد توجه قرار دادند.

این محقق و پژوهشگر دینی با اشاره به یکی دیگر از موارد مورد توجه و تأکید امام صادق(ع)، گفت: روایات فراوانی از امام صادق(ع) به توجه دادن و تأکید بر ابعاد اخلاقی و رفتاری جامعه شیعه اختصاص دارد. این روایات بیانگر این هستند که شیعه به عنوان يك شیعه چگونه باید در جامعه عمل و رفتار کند؛ چه در قالب رفتار با شیعیان و چه در نسبت با سایر هم‌دینان و هم‌کیشان.

جاودان با اشاره به این که روایات منقول از امام صادق(ع) گستره وسیعی را شامل می‌شود، بیان کرد: در روایات منقول از ایشان به جنبه‌های گوناگون مباحث و مسائل مختلف فقهی، کلامی، اخلاقی پرداخته شده است و جز امام علی(ع) که دارای جایگاهی بنیانگذارانه در مذهب تشیع هستند و خطبه‌ها و نامه‌ها و سیره ایشان، خود بیانگر بسیاری از مسائل اسلامی و اعتقادی است، سایر ائمه(ع) فرصت و جایگاه امام صادق(ع) را در تبیین معارف اسلامی نداشتند و نقش منحصر به فرد ایشان از روایات منقول از ایشان آشکار است.

جاودان با اشاره به ظهور جریان‌های مختلف اسلامی در سده اول هجری، گفت: ظهور این جریان‌ها شاید از يك سو به سیاست برمی‌گشت و ممکن است ریشه در اراده‌های سیاسی داشته اما مسائل آنان تا حوزه‌های علم و اعتقاد دامنه پیدا می‌کرد و به مسائل علمی و فکری منتهی می‌شد. برای مثال در ماجرای خوارج در صفین، حرکت در ابتدا سیاسی بود اما به بحث مطرح و معروف ایمان و کفر در صدر اسلام منجر شد.

عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب با بیان این که تشیع از اولین جریان‌هایی بود که در عرصه اجتماعی اسلام قرن اول هجری، ظهور و بروز جدی پیدا کرد، اضافه کرد: البته تشیع جریان واحدی نبود بلکه جریان‌های مختلفی وجود داشتند که در برخی از مسائل عمده اشتراکاتی داشتند و در مواردی نیز با هم بر سر اختلاف بودند. از سوی دیگر عثمانی‌ها، خوارج، مرجعه، اموی‌ها، قدری‌ها و سایر جریان‌های فکری و کلامی نیز در همین دوره ظهور یافته بودند.

وی قرن اول و تا حدی قرن دوم هجری را دوران شکل‌گیری این جریان‌ها دانست و عنوان کرد: اما در قرن دوم هجری است که این جریان‌ها شناسنامه‌دار می‌شوند و هویت و تشخص پیدا می‌کنند. در حالی که در ابتدا برخی از این جریانات در قالب گروه‌ها و احزاب سیاسی و برخی فرقه‌ها با مرزهای نامشخص به فعالیت مشغول بودند، اما به تدریج راه‌ها مشخص و مرزها و مرزبندی‌ها جدی می‌شوند و در این مسیر بعضی جریان‌ها در بعضی دیگر مندمج و ادغام می‌شوند و بعضی دیگر از جریان‌ها کاملاً از هم جدا می‌شوند.

جاودان با اشاره به جدا شدن جریان زیدیه و اسماعیلیه از امامیه اثنی عشریه، گفت: با وجود اعتقاد اسماعیلیه به امامت امام صادق(ع)، شیعه اثنی عشری است که میراث‌دار اصلی معارف اسلامی و شیعی امام صادق(ع) و به واسطه چهره منحصر به فرد ایشان تشخص یافته و با استدلال‌ها و روش‌های و رویکردهای علمی خاص امام صادق(ع) از حیث علمی مسلح شده است.

وی با بیان این که در واقع امام صادق(ع) در جنبه‌های مختلف هویتی علمی به جامعه شیعی داد، افزود: بسیاری از اختصاصات عقیدتی شیعه همچون مباحث تقیه، بداع، رجعت، مهدویت و غیبت امام زمان(عج) در روایات منسوب به امام صادق(ع) طرح شده و در واقع همین آموزه‌هاست است. به همین دلیل شیعه وام‌دار و مرهون تلاش‌ها و کوشش‌های علمی و رهبری‌های معصومانه امام صادق(ع) در جنبه‌های علمی است که از سویی هویتی شیعی به معارف اسلامی داده و از سوی دیگر به مکتب فکری شیعه تشخص داده‌اند.